

Sarah Brown

KASSIDE SALAKEEL

Kuidas nad meid esimesest määst
ümbel käpa keeravad

elav teadus

Originaali tiitel:

Sarah Brown

The Hidden Language of Cats: How They Have Us at Meow

Copyright © 2023 by Sarah Brown

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Dutton, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC

Tõlkija Piret Ruustal

Illustraator Hettie Brown

Toimetaja Triin Olvet

Teadustoimetaja Marko Mägi

Keeletoimetaja Piret Pihlak

Kujundaja Jan Garshnek

Küljendaja Erje Hakman

Tõlge eesti keelde © Piret Ruustal ja kirjastus Argo, 2024

Illustratsioonid © Hettie Brown

Kaanefoto © Shutterstock

Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee

ISBN 978-9916-704-50-9

Trükitud XXXXXXXXXXXX

Kassidele

SISUKORD

SISSEJUHATUS	11
Imetabased kassid.....	13
1. METSKASSID JA NÕIAD	19
Kodustamine.....	21
Sotsialiseerumine ja metsistumine	25
Kodukassi päritolu	26
Kus ja kuidas see juhtus?	30
Mitmel moel ümber maailma.....	34
Mõndapuhku sotsiaalne kass.....	38
2. LÕHNATEGU	41
Kas see maitseb sama hästi, kui lõhnab? Rõõm lisaninast	46
Kõige haisvamad haisud.....	48
Kraabiks õige pealispinda	55
Usalda oma nina	58
Tõhusad taimed	62
3. MÜÜDUD ESIMESEST MJÄUST	65
Kassi mjäu.....	69
Millest sa räägid?	76
„Aga kuidas nimetada kassi?“	80
Kas teil oli veel midagi öelda?	83
Kuhu edasi?	86

4. HÄÄLEKAD HÄNNAD JA KÕNEKAD KÕRVAD	89
Saba sõnum.....	93
Evolutsiooniline saba	99
Otsast otsani.....	103
Saba on vaba.....	107
5. PUUDUTUSE VÄGI.....	111
Kasside vastastikune lakkumine.....	113
Vastastikune nühkimine	116
Maagiline puudutus	122
Nühkimine inimeste vastu.....	126
Kassile pai.....	131
6. SILMAST SILMA.....	137
Vaata ja õpi	140
Nüüd sa näed seda ... ja nüüd ei näe	141
Jõllitada pole ilus	145
Pilk, mis ütleb: „Aita mind!“	149
Mida sa seal vaatad?	151
Kuhu näpp näitab	153
Ühe silmapilgutusega.....	155
7. ISIKSUSE MÕISTATUS	159
Loomisiksused: „Julgete päralt on võit“	162
Kassiisiksus.....	166
Keskkonna roll kassi isiksuse kujunemises	169
Isafaktor	172
Mitut karva kasukad.....	176
Kas sarnane tõmbab sarnast? Või tõmbuvad vastandid?.....	179
8. RÕÕM NENDE SELTSKONNAST	185
Tasa sõuad, kaugele jõuad	190
Perekass.....	194
Kuidas mõõta suhet?	196
Kassi ja inimese side.....	199

Ja milliseid tundeid see teis tekitab?	202
Loeme üksteise mõtteid (ja ilmeid).....	206
EPILOOG. KOHANEV KASS.....	211
TÄNUAVALDUSED	215
AUTORIST.....	217
MÄRKUSED.....	218
REGISTER	243

SISSEJUHATUS

See oli millalgi 1980ndate teises pooles, kui ma noore teadlasena võtsin ette põneva seikluse. Püstitasin endale ülesande uurida kodukasside käitumist, alustades sellest, kuidas rühmiti elutsevad steriliseeritud/kastreeritud kassid lävivad üksteisega ja mismoodi kassid üldisemalt suhtlevad inimestega. Enam kui 30 aastat ja lugematul arvul kasse hiljem kestab seiklus ikka veel.

Sain teada, et kasside käitumise uurimine kätkeb õrna ja nii mõnigi kord kaelamurdvat tasakaalu range teaduslikkuse ja uurimisobjektide tegevusest põhjustatud ohjeldamatu rõõmu vahel. 1911. aastal välja antud raamatus „Animal Intelligence“ („Loomade intelligentsus“) viitab eksperimentaalpsühholoogia varasemaid pioneere Edward Thorndike üpris halvustavalt inimloomuse „peaaegu universaalsele kalduvusele leida imepärast sealt, kust vähegi annab“. Tema meelest paneb see kalduvus tahes-tahmata langetama mõnevõrra subjektiivseid otsuseid nii uurimisteema ja -objekti valikul kui ka tulemuste tõlgendamisel. Teisisõnu, üks tõsine loomade käitumise uurija peaks olema nii objektiivne kui võimalik ja iga hinna eest vältima kiusatust laulda uurimisalustele hosiannat.

Doktoriõppe alguspäevadel, teaduses alles sihte seades, soovisin meeleheitlikult kasside kohta teada saada midagi uut. Thorndike'i sõnad kõrvus kõlamas, mõistsin ma siiski, et pean oma tööd väga hoolikalt planeerima ja analüüsima, et seda saaks klassifitseerida „päris“ teadusena. Kogusin kohusetundlikult andmeid, tegin järeldusi ja jõudsingi doktorikraadini – viisipärasel, teaduslikul moel. Ja ometi

leidsin end kohe esimesest päevast ja esimesest kassist peale ikka ja jälle neid mõistatuslikke olevusi imetlemast – imetlesin nende kohanemisevõimet, nutikust ja vastupidavust.

Selles raamatus vaatlen, kuidas eraklikest Põhja-Aafrika metskassidest põlvnevatel tänapäeva kassidel on õnnestunud end sisse seada terves maailmas ja teha sellest endale mõnus kodu koos jumaldavate omanikega. Ainuüksi USAs on enam kui neljakümne viies miljonis majapidamises vähemalt üks kass.¹ Kuidas nad selle saavutasid? Kuidas suutsid need iidsete aegade metsikud loomad pugeda meie kodudesse ja südameisse ning veenda meid, et me peame neid soojas hoidma, toitma ja hellitama?

Väga lihtsalt, nad õppisid meiega rääkima. Samuti õppisid nad rääkima üksteisega – asjaolu, mida vaid harvapuhku tähele pannakse või ära märgitakse kasside võrdluses koertega selles igipõlises ja lõputus võistluses inimese parima sõbra koha nimel. Koerad põlvnevad huntidest, sotsiaalsest liigist, kellelt nad pärisid interaktiivsete käitumismustrite peenelt lihvitud repertuaari – põhjaliku käsiraamatu, kuidas teistega rääkida. Kassid seevastu said kaasa väga napid sotsiaalsed oskused oma pokkerinäoga metsikutelt esivanematelt, kes ainult haruharva üksteisega kokku puutusid. Neil tuli läbi teha sootuks pikem sotsiaalne teekond kui meie kuulekatel kutsudel.

Minu enda ja teiste teadlaste avastustele toetudes saame teada, kuidas kassid asendasid oma algse, lõhnadel baseeruva keele uute signaalide ja häälightsustega, mis on kujundatud eluks inimeste ja teiste kasside kõrval. Hoolimata kasside tohutust pingutusest tõhusama suhtluse nimel, kui palju me ikkagi nende keelt mõistame – ja vastupidi? Mismoodi näevad kassid meid? Kas nad mõtleavad meist kui enda „omanikest“ või pigem suurtest kahejalgsedest kassidest, kel on vilets lõhnataju? „Kasside salakeel“ räägib teadusest, mis vastab neile ja veel paljudele küsimustele, ning jutustab nii mõnestki imetabasest kassist, kes on meile sel teel abikäpa ulatanud.

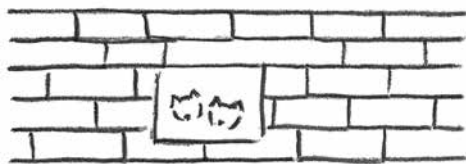
IMETABASED KASSID

Mu vana ja väsinud tudengimobiil vedas end podisedes läbi teekäänaku ja rühkis seejärel üles viimasest mäkketõusust. Tipus roomas aegamisi vaatevälja hiiglaslik, imposantne hoone: lahmakas punastest tellistest Victoria-aegne haigla keset mittemidagit, nagu otse õudusromaanist välja astunud. Sõitsin kõhklemisi hoovile ja heitsin pilgu ümberringi. Haigla oli avatud 1852. aastal veidi kahtlase nimetuse „krahvkonna nõdrameelsete varjupaik“ all. Selleks ajaks, kui mina sinna 130 aastat hiljem oma esimese visiidi tegin, tegutses asutus ikka veel täistuuridel, ehkki nüüd juba hoopis kohasemalt psühhiaatriakliinikuna. Mulle pakkus siiski rohkem huvi see, mis toimus väljaspool haiglaseinu – ma olin siia tulnud otsima kasse, keda vaadelda. Mõningase kergendusega silmasin imetlusväärset vastutulelikku ja abivalmis ülemportjeed Johni, kes tegi mulle haigla territooriumil ekskursionooni. Ta seletas, kuidas sealne kurikuulus kassipopulatsioon oli segu ülimalt inimpelglikest metsistunud isenditest ja mingist hulgast sõbralikumatest kassidest, kes koguni tervitama tulevad. Säärase segatud populatsiooni oli sünnitanud asjaolu, et paljude aastate jooksul oli sellest asustatud punktidest kaugel asuvast haiglast saanud teada-tuntud koht, kuhu jätta kasse, keda enam ei tahetud. Algne hüljatute kogum oli omavahel paljunenud ning regulaarse inimkontakti puudumise tõttu oli iga järgmine kassipoegade põlvkond muutunud aina metsikumaks ja pelglikumaks. Samal ajal lisandus populatsiooni pidevalt uusi liikmeid tänu rahulolematutele omanikele, kes pimeduse katte all siia sõitsid ning oma vaesed, mitte midagi kahtlustavad miisud autost välja viskasid. Needsamad uustulnukad olidki harilikult nood sõbralikumad, värskest kodudest tulnud ja ikka veel valmis mööduvate inimestega juttu puhuma.

John polnud päris kindel, kui palju aastaid kassid siin elanud olid, kuid teated halastajaõdedest, kes vahetuste vahel ja puhkepauside ajal neid toitsid, ulatuvad tagasi 1960. aastatesse. Regulaarselt tehti katseid kasse steriliseerida ja kastreerida, kuid uute tulijate pideva juurdevoolu tingimustes oli see lõppematu võitlus.

Me nägime tol päeval lugematul hulgal kasse. Nagu John oligi ennustanud, olid mõned neist hästi toidetud, rahulolevad ja ilmselgelt inimestega harjunud ning tulid ligi, kui me kõndisime nurgatagustes, kus nad päikese käes peesitasid. Teistele võis andestada, kui nad end üldse näole ei andnud: kiire sööst, mida märkad silmanurgast, ja läinud nad olidki.

Haigla maa-ala oli tohutu suur ja hoonete arhitektuurist lähtuvalt hargnesid arvukad tiivad eri suundades, moodustades niimoodi siseõesid. See lubas kasside rühmadel eraldi hoiduda ja nõnda tekitada väiksemaid subpopulatsioone. Ehitistel olid ka ulatuslikud keldrite labürintid, mida läbisid suured küttetorud – selline vanaaegne põrandalune soojendussüsteem. Neist soojadest keldritest viisid ventilatsioonišahtid avaustesse siseõue tellisest – need olid kasside põhilised lesimiskohad. Oma jalutuskäigul silmasin igast avausest välja vahtimas mõnd tokerja karvaga nägu ja sisehoovides hulganisti kasse, kes lootusrikkalt oma korda ootasid. Ma olin juba mõnda aega otsinud väikest ja stabiilset metsistunud kasside rühma, keda jälgida oma kassidevahelise suhtluse uuringute tarbeks. Selles suures haiglapopulatsioonis oli päris mitu säärast salgakest, ning kui ma tol päeval ära sõitsin, otsustasin, et see on ideaalne koht, kust oma uurimistööd alustada.

Niisuguses lõpmatuna näivas kassimeres olid mu uurimistöö alguspäevad seda õiget alamrühma otsides pehmelt öeldes hirmutavad. Ma hakkasin mööda

territooriumi ringi kõndima ja prinditud kassikontuuridele märkima kõigi silma alla sattunud kasside välimuse detaile. Täiendasin tühje piirjooni iseloomulike üksikasjadega, lisasin vaate vasakult küljelt, paremalt küljelt ja otsevaate, nii et mul oli lõpuks iga isendi kohta oma moodi politseifoto. Mõne nädala pärast hakkasin populatsioonist juba sotti saama: millised kassid kuskohas täpsemalt viibisid, kes ringi hulkusid ja kes tavatsesid paigal püsida. Tegin nende kohta ka märkmeid –

nüüd tagantjärele on neid üpris huvitav lugeda. Kui mu „katlaruumi kass“ on „must ja valge, punane kaelarihm, sõbralik“, siis „elektriku kassi“ olen kirjeldanud sõnadega „must, suur ja valge kurgualusega, VIHKAB NAISI“. Tundub, et elektriku ilmselgelt misogüünse kassi kohta olengi üles kirjutanud ainult selle ühe tähelepaneku.

Sedamööda, kuidas hakkas välja joonistuma haigla ümber elutsevate kasside jaotumise muster, köitis mu tähelepanu üks konkreetne rühm, kes käis alatihti ühes pisikeses siseöues. Selles siseöues pakuti toitu iga päev umbkaudu samal kellaajal – osakondades patsientidest üle jäänud söök anti kassidele, kes väljas himukalt ootasid. Säärane regulaarne toidujagamine ja suure hulga puhkekohtade olemasolu tähendas, et kassid püsisidki selle hoovi ümber, tekitades midagi, mis nägi välja nagu stabiilne rühm. Selle viiest põhiliikmest üks, kellele ma panin nimeks Frank, tavatses aeg-ajalt hoovist lahkuda ja kaugemat ümbrust uurida, kuid tuli alati tagasi, et ülejäänud neljaga koos einet võtta. Avastasin, et ma võisin olla kindel, et nad on samas kohas absoluutselt iga päev, mis peale hõlpsa võimaluse neid seal diskreetselt kauguselt jälgida tähendas, et nad moodustavad ideaalse grupi, millele rajada oma veelgi üksikasjalikumad kasside sotsiaalse suhtluse vaatlused. Niisiis said Bettyst, Tabithast, Nellist, Tobyst ja Frankist mu esimesed vaatlusalused – kambake, keda te järgmistes peatükkides põhjalikumalt tundma õpite.

Kõrvuti haiglakasside uurimisega asusin ringi vaatama teise (pool) metsiku koloonia järele, keda jälgima asuda. Töötasin tollal Inglismaal Southamptoni ülikooli juures asuvas antropozooloogia instituudis uurimisassistendina. Ühel päeval saime telefonikõne karja kasside kohta, kes elasid koolimaja keldris. Direktor ja hoolekogu tahtsid loomadest lahti saada, niisiis organiseeriti päästemissioon koostöös kohaliku varjupaigaga, kellel oli säärase inimkartlike, metsikuvõitu kasside püüdmisel seljataga pikk praktika. Siis ühel õhtul saabusimegi kohale mitme autoga, mis olid maast laeni täis püünispuure ja tuunikala-konserve. Paar tundi hiljem, püünised üles seatud ja söödaga varustatud, lahkusime ja jäime ootama, kas mõnel kassidest läheb öösel kõht

nii tühjaks, et ta löksu astuks. Järgmised päevad paljastasid meile paljutki koloonia liikmete isiksuste kohta. Mõnda oli hõlbus puuri meelitada ning nad osutasid vähe vastupanu, kui neid varjupaika ning usside ja kirpude tõrjeks, vaksineerimiseks, kastreerimiseks ning muidugi söötmiseks-jootmiseks loomaarsti juurde transporditi. Teised aga pakusid suuremat väljakutset ja neid tuli rohkem veenda. Ja siis oli veel Big Ginger, Suur Punane, nagu teda nimetama hakati. See lai, jäserik nägu vahtis meid ligipääsmatutest nurgatagustest ja unghostest mitu päeva, kuni ei suutnud enam kiusatusele vastu panna ning alistus ühel pimedal ööl sardiinide kutsele. Lõpuks saime nad kõik kätte.

Ehkki nad ise oleksid võib-olla teistmoodi arvanud, vedas Big Gingeril ja tema bandel nii, kuidas metsistunud kassidel üldse vedada saab. Mõned emased olid tiined, poegisid ja kasvasid oma järeltulijad üles varjupaiga turvalises ja soojas keskkonnas. Kõik kassipojad leidsid endale ka kodu – nad olid veel piisavalt noored, et inimestega sotsialiseeruda. Täiskasvanud loomad olid siiski üleliia oma harjumustes kinni, et alustada kooselu inimestega. Me leidsime neile uue elupaiga vanas farmis, mida kasutati puukoolina. Sinna lubati meil ehitada baasiks kuur ning me saime igapäevase ligipääsu kasside toitmiseks ja jälgimiseks. Mu kolleegid aitasid toidu väljapanemisega neil päevil, kui ma ise kohale ei jõudnud, kuid kui mul oli vähegi võimalik, jäin laagrisse ja vaatlesin kolooniat mõne tunni vältel, pannes enne lahkumist välja toiduanumad. Ma andsin kassidele nimed: Sid, Blackcap, Smudge, Penny, Daisy, Dusty, Gertie, Honey, Ghost, Becky ja muidugi Big Ginger.

Need kaks kolooniat, haigla ja farmi oma, võtsid mu elu üle järgmiseks paariks aastaks. Suurelt jaolt eemale hoidvad ja sotsialiseerimata, püsisid kassid minust kaugel ja tegid mind vaevu märkamagi. Just seda ma ju soovisingi: jälgida neid tegemas seda, mida kassid teevad teiste kasside seltskonnas.

***

Ernest Hemingway on kirjutanud: „Üks kass lihtsalt viib teiseni.“ Ja nii ongi, selles raamatus ilmuvad välja ka teised kassid, tegelased, keda ma kohtasin aastate vältel ja kes kõik aitasid mul veidike paremini mõista, mismoodi võiks end tunda kass, kes elab koos teiste kassidega, ja kuidas kass, kes elab koos inimestega. Käitumisnõustajana sain tuttavaks arvukate imetoredate omanike ja nende lemmikutega – nemad õpetasid mulle väga palju erinevat laadi suhete kohta, mis inimestel on nende kassidega. Teises peatükis üles astuvad proua Jones ja ta armas Cecil olid üks säärane paar. Ikka ja jälle hüppavad kuskilt välja mu enda kiisud, kaaslased, kellega ma olen jaganud perioode oma elust: Bootsy, Smudge, Tigger ja Charlie. Nemad on ilmselt kassid, keda ma tunnen kõige paremini – hoopis lihtsam on kasside keelt õppida nendega sama katuse all elades, umbes nagu võõrale maale kolides ning üle pea sealsesse keelde ja kultuuri sukeldudes.

Siin-seal ilmuvad peatükkides lagedale mõningad unustamatud kassid, keda ma kohtasin varjupaigas töötades: Ginny, Mimi, Pebbles ja Minnie. Ning Sheba, kellele ma ajutist hoiukodu pakkusin, kuni ta oma poegade eest hoolitses. Mu doktoritöö uuringud haigla- ja farmikasside seas olid avanud mu silmad nende raskuste suhtes, mida kogevad sugugi mitte turvalisse keskkonda sündinud kassid, kes ei saa korralikku toitu ega veterinaarabi. Teinud põgusalt koostööd varjupaigaga, kui me farmikasse ümber asustasime, sain aru, et kui ma tahan põhjalikku kogemust kassidest ja nende mitmesugustest eluviisidest, siis pean veetma rohkem aega varjupaigas. Lubasin endale, et ühel heal päeval teengi seda, ehkki enne pidi kuluma umbkaudu 30 aastat, kui ma lõpuks astusin üle oma kodulähedase kasside turvakodu läve ja sellesse maailma süüvisin.

Kasside varjupaigas töötamine oli mulle täielik ilmutus. See tunne, kui saabud kohale varahommikul ja avastad ukse taha jäetud suure pappkasti. Avad selle ja leiad seest pahura ja räsitud vana kõutsi, kel kõrvad lõhki rebitud, või kevade lähenemisel pesakonna nirusid,

kirpudest puretud kassipoegi. Need varjupaigaloomad jätsid mulle kustumatu mulje ning ainult tugevdasid mu imetust ja imetlust selle ülimalt kohanemisvõimelise liigi vastu ning nende võime vastu muutada pelgalt nädalaga kodutust tänavahulkurist armsaks sülekiisuks.

Me kohtume põgusalt ka paari koeraga, Alfie ja Reggiega, kes on eri aegadel jaganud eluaset mu kasside Bootsy ja Smudgiega. Nemad on klassikaline näide sellest, kuidas kassid ja koerad

õpivad elama külge külje kõrval (sõna otseses mõttes) üksteisega, aga ka omaenda liigi esindajate ning inimestega – järjekordne uus keel, mille nad kõik ära õppima peavad.

See imposantne haigla, kus ma oma esimest kassikolooniat uurisin, suleti 1996. aastal, mõni aasta pärast seda, kui olin saanud doktori-kraadi. Viimaks ehitati see ümber kenaks, kõrgete lagedega korter-elamuks. Mis sai kõigist neist kassidest, jääbki teadmata – mulle meeldib mõelda, et nad leidsid uue koha, kus elada ja söögipoolist nuiata. Hiljem koliti mujale ümber ka farmikassid. Uues asupaigas oli neid keerulisem jälgida, aga selleks ajaks olin ma uurimistöö suures osas lõpetanud niikuinii ning kassid said oma ülejäänud elu veeta hea toidu peal, laisalt ja rahulolevana. Nagu seda tõepoolest peaksid saama kõik kassid.